

e-ISSN: 2148-4899

Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Pamukkale University Journal of Divinity Faculty

Güz/Autumn, 2024, 11 (2), 593-612

**KUR'AN'DA TEKRARLI ANLATIMLARDA KULLANILAN BAZI KELİMELERE
TERÂDÜF VE FURÛK AÇISINDAN BİR YAKLAŞIM**
**An Approach to Some Words Used in Repeated Expressions in the Qur'ân in
Terms of Terâduf and Furûq**

Kerim YILMAZ

Dr. Öğr. Üyesi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Tefsir
Anabilim Dalı, yilmazkerim@ohu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0712-6725.

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types:	Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş Tarihi / Received:	01.08.2024
Kabul Tarihi / Accepted:	03.10.2024
Yayın Tarihi / Published:	31.12.2024
Cilt / Volume:	11
Sayı / Issue:	2
Sayfa / Pages:	593-612

Atıf / Cite as: Yılmaz, Kerim. "Kur'an'da Tekrarlı Anlatımlarda Kullanılan Bazı Kelimelere Terâdüf ve Furûk Açısından Bir Yaklaşım" (An Approach to Some Words Used in Repeated Expressions in the Qur'ân in Terms of Terâduf and Furûq) *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi-Pamukkale University Journal of Divinity Faculty* 11/2 (2024), 593-612. Doi: 10.17859/pauifd.1526149.

İntihal / Plagiarism: Bu makale, Ithenticate intihal tarama programı ile taranmıştır. Ayrıca iki hakem tarafından da incelenmiştir. / This article has been scanned with Ithenticate plagiarism screening program. Also this article has been reviewed by two referees.

Çıkar Çatışması / Conflict of Interest: Yazar çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir. The Author declared that there is no conflict of interest

Finansal Destek / Grant Support: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir. / The authors declared that this study has received no financial support.

www.dergipark.gov.tr/pauifd

2148-4899

Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (PAUİFD), 11 (2) 2024: 593-612
**KUR'AN'DA TEKRARLI ANLATIMLARDA KULLANILAN BAZI KELİMELERE
TERÂDÜF VE FURÛK AÇISINDAN BİR YAKLAŞIM***

Kerim YILMAZ**

Öz

Kur'an'da bazı olayların anlatımında konuya dikkat çekmek için tekrarlı anlatım yöntemi kullanılmaktadır. Tekrarlarda aynı olayların veya birbirine benzer hadiselerin anlatımı esnasında farklı kelimelerin kullanıldığı müşahede edilmektedir. Çalışmanın amacı, Kur'an'da tekrarlı anlatımlarda kullanılan bazı kelimeleri geçmişten günümüze tartışılabilir terâdüf ve furûk disiplini açısından incelemektir. Bu amaç doğrultusunda örneklem olarak *inbecese-infecera*, *veled-ğulâm* ve *baħr-yemm* kelimeleri seçilmiştir. Seçilen örneklem doğrudan ilgili kelimelerin etimolojisini, cahiliye döneminde ve Kur'an'daki kullanımlarını genel anlamda inceledikten sonra terâdüf ve furûk olgusu açısından ele alınması çalışmanın sınırlarını oluşturmaktadır. Sonuç olarak verilen örnekler Kur'an'ı anlamada önemli bir faktör olan furûk olgusunun Kur'an'daki bütün kelimelere uygulandığında zaman zaman zorlama yorumlara sebep olabileceğini göstermektedir. Benzer bir şekilde terâdüf olgusunun da furûk olgusunu dikkate almadan bütün ayetlere uygulanmaya çalışılması da hatalı yorumlara sebep olabilir.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Kur'an, Kelime, Terâdüf, Furûk.

**An Approach to Some Words Used in Repeated Expressions in the Qur'ân in
Terms of Terâduf and Furûq**

Abstract

The Qur'ân uses repetition in the narration of some events to draw attention to the subject. In repetitions, it is observed that different words are used to describe the same events or similar events. The aim of this study is to examine some of the words used in repetitive expressions in the Qur'ân in terms of terâduf and furûq, which have been discussed from past to present. For this purpose, the words *inbajasa-infajara*, *walad-ğulâm* and *baħr-yemm* were chosen as the sample. In line with the selected samples, the etymology of the related words, their usage during the Jahiliyyah period and in the Qur'ân are examined in general terms, and then discussed in terms of the phenomenon of terâduf and furûq constitute the limits of the study. In conclusion, the examples given show that the phenomenon of furûk, which is an important factor in understanding the Qur'ân, can sometimes lead to forced interpretations when applied to all words in the Qur'ân. Similarly, it is possible to state that trying to apply the phenomenon of terâduf to all verses without considering the phenomenon of furûk may lead to erroneous interpretations.

Keywords: Tafsir, Qur'ân, Word, Furûk, Terâduf.

* Yazar makalede etik kurul izni gerektirecek bir durum bulunmadığını beyan etmiştir.
** Dr. Öğr. Üyesi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Tefsir Anabilim Dalı, yilmazkerim@ohu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0712-6725.

Structured Abstract

This study, whose aim is to examine some of the words used in repetitive expressions in the Qur'ān in terms of *terāduf* and *furūq*, which have been discussed from past to present, has reached the following conclusions: Those who prioritize the phenomenon of *furūk* in the Qur'ān draw attention to the differences between words, while those who accept the possibility of *terāduf* argue that words can be used interchangeably. However, it is possible to state that those who try to understand and interpret the Qur'ān are influenced by their scholarly background as well as their perspective/intellectual background in defending the phenomenon of *terāduf* or *furūq*. In the examples given, there are different approaches to the words, which proves this. For example, those who prioritize the phenomenon of *furūq* in the miracle of twelve springs gushing out of the ground when Moses struck his staff on the ground point out that there is a difference between the words *infajera* and *inbajasa*. In this context, the word *inbajese* is used to refer to gushing from a narrow place, a little gushing, or the beginning of gushing, while the word *infajera* is given different meanings such as gushing from a wide place, gushing abundantly, or gushing continuously. Those who argue for the phenomenon of *terāduf* state that these two words have the same meaning. In addition, although the commentaries emphasize the meaning of intending in the root *y-m-m* in order to point out the difference between the word *yemm* and *baḥr*, the fact that the early dictionaries do not include such a meaning from this root weakens this claim. If we are to approach the subject in terms of *furūq*, it is possible to state that this word was carefully chosen to reinforce the meaning of drowning in water Pharaoh by referring to the meaning of drowning in the sea in the root of the word. However, the fact that many commentators explain this word as “sea” suggests that the words *baḥr* and *yemm* are more appropriate to the phenomenon of *terāduf*.

It has been concluded that when evaluating words with close meanings in the phenomenon of *terāduf* or *furūk*, the verses should be handled individually instead of generalizing. This is because two closely related words may be used synonymously in some verses in accordance with the phenomenon of *terāduf*, while in other verses there may be nuances of meaning between them in accordance with the phenomenon of *furūk*. For example, when the Qur'ān is analyzed in a general sense, it is seen that the word *walad* is used in the sense of son, daughter, child regardless of whether it is a boy or a girl and the word *ghulām* is used in the sense of a newborn or a boy who has reached a certain age. However, in the verses where Jesus is heralded as a miracle to Maryam and Maryam expresses her chastity, it is possible to state that both words mean a male child. In conclusion, the examples given show that the phenomenon of *furūk*, which is an important factor in understanding and interpreting the Qur'ān, can sometimes lead to forced interpretations when applied to all words in the Qur'ān. Similarly, it is possible to state that trying to apply the phenomenon of *terāduf* to all verses without considering the phenomenon of *furūk* may lead to erroneous interpretations. As in the case of *Ālūsī*, it can be said that where the difference between words is clear, it is necessary to indicate these differences, and where the words are in accordance with the *terāduf*, it is necessary to focus on the intended message by avoiding forced interpretations.

GİRİŞ

Arapça dilbilimsel çalışmalar İslam ilim tarihinde erken dönemde başlamış, tarihi süreçte devam ederek gelişmiştir. Arapça kelimelerin anlam bilgisine katkıda bulunan garîb lafızlar, vucûh ve nezâir, lügat, terâdüf ve furûk alanındaki çalışmalar bunlar arasında gösterilebilir. Arap dilinde 3/9. asırda ilk nüvelerinin oluştuğu görülen terâdüf¹ ve furûk² edebiyatı, 4/10. asırdan itibaren dilbilimsel çalışmalar arasında net bir şekilde kendini göstermiştir. Erken dönemde ortaya çıkan ve birbirinin mukabilinde konumlanan terâdüf ve furûk alanındaki edebiyat türleri tarihsel süreçte gelişimini sürdürmüş, günümüzde de halen canlılığını korumaya devam etmiştir.³ Bu süreçte Asmaî (öl. 216/831), İbn Cinnî (öl. 392/1002), İbnü'l-Esîr (öl. 637/1239) ve Fîrûzabâdî (öl. 815/1415) gibi müellifler terâdüf olgusunun varlığını kabul ederken⁴ Kutrub (öl. 210/825), Ebû Hilâl el-Askerî (öl. 400/1009'dan sonra), Râğîb el-İsfahânî (öl. 425/1033) ve Ebû'l-Bekâ (1095/1684) gibi müellifler de furûk olgusunu savunmuştur.⁵

Terâdüf olgusunu savunanlar teorik veya pratik yönü fark etmeksizin bir anlam paydasında birleşen kelimelere ortak anlam cihetinden yaklaşarak bunları müterâdîf kabul etmiştir. Furûk nazariyesini benimseyenler ise dilin vaz' mantığı ve şekilci

¹ Terâdüf: "Arapça farklı kelimelerin bir anlamda kullanılması" veya "Arapçada iki veya daha fazla lafzın aynı zaman diliminde bir manaya delalet etmesi" şeklinde tanımlanabilir. Terâdüfü tam ve şibh-i/cüz'î olarak ikiye ayırmanın mümkün olduğu, bunlardan tam terâdüfün çok az olduğu, dilbilimcilerin kabul ettiği terâdüfün ise cüz'î terâdüf olduğu ifade edilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bk. Sabri Türkmen, *Kur'an'ı Kerim'de Anlam İncelikleri (Furûk Bağlamında)* (İstanbul: Çıra Akademi Yayınları, 2017), 37-43, 55-57, 67.

² Furûk: "Arapça kelimelerin anlam ve kullanım farklarının yanında Arapça kelimeler arasındaki farklılıklara dair yazılan eserleri" ifade etmektedir. Bu konuda detaylı malumat için bk. Hulusi Kılıç, "Furûk", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1996), 13/222.

³ Terâdüf ve furûkla ilgili geçmişten günümüze yapılan çalışmalar hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Türkmen, *Kur'an'ı Kerim'de Anlam İncelikleri*, 26-33, 37-57; Emin Cengiz, *Terâdüf ve Furûk İlmi Bağlamında Kur'an'ın Anlam İnceliklerini Keşfetmek* (Ankara: İlâhiyât Yayınları 2022), 35-38, 40-43. Terâdüf ile ilgili çalışmalar için ayrıca bk. Muhammed Nûriddîn el-Müneccid, *et-Terâduf fi'l-Kur'an'il-Kerim (beyne'n-nazariyyeti ve't-tatbîk)* (Beyrut - Dimeşk: Dâru'l-Fikr, 1997), 17-29; Furûk alanında yapılan çalışmalar için ayrıca bk. Ömer Kara, *Tefsir Tetkikleri III (Furûk Nazariyesi Özelinde)* (İstanbul: İFAV Yayınları, 2018), 337-339.

⁴ Terâdüfü kabul edenlerle ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Muhammed b. Abdurrahmân b. Salih eş-Şâyi', *el-Furûk el-lugaviyye ve eseruhâ fi tefsîri'l-Kur'âni'l-Kerim* (Riyad: Mektebetu'l-'Ubeykân, 1993), 46-58; Galip Yavuz, "Eşanlamlılık ve Kur'an Bağlamı", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/1 (June 2002), 126-127; ez-Zerkeşi, es-Süyûtî ve İbn Teymiyye gibi müelliflerin Arap Dilinde terâdüf olgusunu kabul etmekte birlikte Kur'an'da varlığını kabul etmediği tespit edilmiştir. Cengiz, *Kur'an'ın Anlam İnceliklerini Keşfetmek*, 48.

⁵ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bk. Cengiz, *Kur'an'ın Anlam İnceliklerini Keşfetmek*, 40-43. Terâdüf ve furûk edebiyatının tarihsel gelişimi hakkında detaylı bilgi için bk. Ömer Kara, "Arap Dilbilimindeki 'Terâdüf' Literatürünün 'Furûk' Paralelinde Tespit ve Tahlili - el-Furûku'l-Lugaviyye'ye Giriş (II)-", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 45/2 (Ağustos 2004), 219-253.

yapısı gereği bir payda altında toplanan kelimeler arasında anlam nüansları olması gerektiğinden hareketle anlam farkları olduğunu savunmuştur.⁶ Arap dilinde ortaya çıkan furûk ve terâdüfle ilgili gelişmeler Kur'an'ı anlama üzerinde de etkili olmuştur. Bu bağlamda Kur'an kelimelerini anlamada terâdüf ve furûk disiplininin istifade edilip edilemeyeceği hususu tartışılmış; Taberî (öl. 310/923), Râğıb el-İsfahânî, Zemahşerî (öl. 538/1144), İbn Atiyye (öl. 541/1147), Zerkeşî (öl. 794/1392), Süyûtî (öl. 911/1505) ve Âişe Abdurrahmân (öl. 1998) gibi müelliflerin yanında ülkemizde Ömer Kara⁷ ve Sabri Türkmen⁸ gibi akademisyenlerden oluşan çoğunluk Kur'an'da aynı anlamda görünen kelimeler arasında anlam nüansları olması gerektiği kanaatine ulaşmıştır.⁹ Bunun yanında İbnü'l-Esîr, İbn Arabî (öl. 638/1240) Subhî es-Sâlih (öl. 1986) ve İbrahim Enîs (öl. 1977) gibi müellifler Kur'an'da terâdüfün olabileceğini savunmuştur.¹⁰ Bunların dışında Âlûsî (öl. 1270/1854) gibi müellifler bazı kelimelerde furûk olgusunu savunurken başka kelimelerde terâdüf olgusunun olabileceğini kabul etmiştir.¹¹

Kur'an'da bazen aynı olayların veya birbirine benzer hadiselerin anlatımının tekrar edildiği görülmektedir. Kur'an'da bahsedilen bu olaylar, konunun durumuna ve verilmek istenen mesaja göre farklı yerlerde farklı şekillerde geçebilmektedir. Bu anlatım tarzının Kur'an'ın sözlü hitap olarak nazil olmasının gereği, muhataplarını inanç, ibadet ve ahlaki değerler konusunda eğitmek için "tekrar hatırlatmak, konuyu pekiştirmek, ders ve ibretler vermek, muhatabı korkutmak, uyarmak, muhataptan verilen mesajı kabul etmesini beklemek ve Kur'an'ın i'cazını göstermek" amacıyla kullanıldığı ifade edilmektedir.¹² Bu tekrarlar esnasında aynı olaylardan veya

⁶ Kara, *Tefsir Tetkikleri III*, 149-151; Terâdüf ve furûkun tarihsel süreçteki gelişimi ve dönüşümü hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Ömer Kara, "Arap Dilbilimindeki 'Terâdüf' Olgusunun 'Furûk' Paralelinde Tarihsel Süreci ve Arka Planı - el-Furûku'l-Luğaviyye'ye Giriş (I)", *Ekev Akademi Dergisi* 7/14 (Kış 2003), 197-220.

⁷ Ömer Kara, terâdüf ve furûk ilmi üzerine birçok makale yazmış, bunlardan bir kısmını 2018 yılında *Tefsir Tetkikleri III* isimli kitabında bir araya getirmiştir. Bu çalışma ve diğer makaleleri kaynakçamızda mevcuttur.

⁸ Sabri Türkmen Kur'an'da furûk olgusunu incelediği çalışmasında Arap dilinde az da olsa terâdüfün olabileceğini kabul ederken Kur'an'ın Allah tarafından gönderilen mucize bir kitap olduğuna dikkat çekerek terâdüfün Kur'an'da olamayacağını savunmaktadır. Türkmen, *Kur'an'ı Kerim'de Anlam İncelikleri*, 91, 200.

⁹ Ayrıntılı bilgi için bk. Şâyi', *el-Furûk el-luğaviyye*, 175-211; Cengiz, *Kur'an'ın Anlam İnceliklerini Keşfetmek*, 48-52; Kur'an'da terâdüf üzerine yapılan bir çalışmada sonuç olarak Kur'an'da terâdüfün olamayacağı kanaatine varılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bk. Münecid, *et-Terâduf fi'l-Kur'ân'il-Kerîm*, 254-255.

¹⁰ Ayrıntılı bilgi için bk. Şâyi', *el-Furûk el-luğaviyye*, 165-174; Cengiz, *Kur'an'ın Anlam İnceliklerini Keşfetmek*, 45-47.

¹¹ Âlûsî'nin, ileride geleceği gibi konumuzla ilgili olarak *inbecese* ve *infecera* kelimelerinde terâdüfünü savunurken *rabb* ve *rahmân* kelimeleri arasındaki farka değindiği görülmektedir. Ayrıntılı bilgi için bk. Şihâbu'd-Dîn Mahmûd el-Âlûsî el-Bağdâdî, *Rûhu'l-meânî fi tefsiri'l-Kur'an'i'l-azîm ve's-seb'i'l-mesânî* (Beyrût: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, ts.), 1/80, 271; 9/88.

¹² Mustafa Öztürk, *Kur'an'ın Dili ve Retoriği* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2015), 41-46; Mahir Elcudi, "Kur'an'da Benzer Ayetlerdeki Anlam Farklılıkları", *Kalemname* 5/9 (Haziran 2020), 162.

birbirine yakın hadiselerden bahsedilirken bazen farklı kelimelerin kullanıldığı müşahede edilmektedir. Örneğin Hz. Mûsâ kıssasının anlatımında Hz. Mûsâ'nın kavminin su talep etmesi üzerine mûcize olarak suyun yerden fışkırması için bir yerde *infecera* (انفجر),¹³ başka bir yerde ise *inbecese* (انبجس);¹⁴ Hz. Meryem kıssasında bir erkek dokunmamışken kendisinin çocuğunun olamayacağını ifade ederken bir yerde *veled* (ولد),¹⁵ başka bir yerde ise *gûlâm* (غلام);¹⁶ denizin mûcizevi olarak yarılmasıyla Hz. Mûsâ ve kavminin geçtiği yer hakkında *baħr* (بحر),¹⁷ Firavun ve yandaşlarının, Hz. Mûsâ ve kavminin geçtiği yerde boğulmasından bahsedilirken *yemm* (يَمِّ)¹⁸ kelimesinin kullanıldığı görülmektedir. Bu bağlamda çalışmanın amacı Kur'an'da tekrarlı anlatımlarda kullanılan bazı kelimeleri geçmişten günümüze tartışılabilen terâdüf ve furûk disiplini açısından incelemektir. Çalışmanın amacı doğrultusunda örneklem olarak Kur'an'da tekrarlı anlatım yöntemiyle aynı olayları veya birbirine yakın hadiseleri¹⁹ anlatmak için kullanılan *inbecese-infecera*, *baħr-yemm* ve *veled-gûlâm* kelimeleri seçilmiştir. Konumuzla ilgili Kur'an'daki tüm örnekleri incelemenin makalenin sınırlarını aşacağı düşünüldüğünde bu örnekleri seçmemizin sebebi Kur'an'da tekrarlı anlatımda bu kelimelerin kullanılmasının yanında bunlarda furûk ve terâdüf olgusunu destekleyen unsurların bulunmasıdır.²⁰ Ayrıca Ebû Hilâl el-Askerî'nin *el-Furûkul-Lugaviyye* isimli eserinde ilgili kelimelere yer verilmemesi bu örneklerin seçilmesinde etkili olan bir diğer husustur. Seçilen örnekler doğrultusunda b-c-s ve f-c-r, b-ħ-r ve y-m-m, ğ-l-m ve v-l-d köklerinin etimolojisi, cahiliye döneminde ve Kur'an'daki kullanımları genel anlamda incelenecektir. Bunlarla birlikte konumuzun odak noktası mahiyetinde olan ayetlerde geçen kelimelerin terâdüf ve furûk olgusu açısından ele alınması çalışmanın sınırlarını oluşturmaktadır. Bu kelimelerin Kur'an'daki farklı kullanımlarına detaylı bir şekilde girilmeyecek sadece konumuzla ilgili ayetlerdeki anlamları destekleyici

¹³ el-Bakara 2/60.

¹⁴ el-A'râf 7/160.

¹⁵ Âl-i 'İmrân 3/47.

¹⁶ Meryem 19/20.

¹⁷ el-Bakara 2/50; el-A'râf 7/138; Yûnus 10/90; eş-Şu'arâ' 26/63; ed-Duhân 44/24.

¹⁸ el-A'râf 7/136; Tâhâ 20/78; el-Kasas 28/40; ez-Zâriyât 51/40.

¹⁹ Aynı olay veya birbirine benzer hadiseler ifadesinin kullanılmasında terâdüfü savunanların aynı olayın farklı ayetlerde farklı kelimelerle anlatılabileceğini kabul etmesi; furûku savunanların ise kelimeler arasındaki anlam farkını göstermek için benzer hadiseler ifadesini tercih etmesine ek olarak *inbecese/infecera* ve *veled/gûlâm* kelimelerinin geçtiği yerlerde aynı olaydan bahsedilmesi, *baħr/yemm* kelimelerinin geçtiği yerlerde ise birbirine yakın olayın anlatılması etkili olmuştur.

²⁰ Konuyla ilgili başka örnekler de bulunmaktadır. Örneğin Kur'an'da Hz. Mûsâ'nın esasının mûcize olarak yılan dönüşmesinden bahsedilirken (حَيَّةٌ) *hayyetun* (Tâhâ 20/20), (ثُعْبَانٌ) *su'bânun* (Ârâf 7/107; Şuarâ 26/32) ve (جَانٌّ) *cânnun* (Neml 27/10) kelimeleri kullanılmaktadır. Bu kelimelerden *hayyetun* ve *su'bânun* kelimelerinin muhatapları farklı olduğu için aradaki anlam farkı bulunduğu; *cânnun* ve *hayyetun* kelimelerinin ise bir birinin anlamını desteklediği ifade edilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bk. Orhan Oğuz, *Kur'an-ı Kerim'de Terâdüf* (Yozgat: Bozok Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016), 112-114; Farklı bir yorum için ayrıca bk. M. Sait Şimşek, *Kur'an Kıssalarına Giriş* (Konya: Kardelen Yayınları, 2013), 50-51.

unsurlar varsa onlara yer verilecektir. Konuya furûk ve terâdüf dışında nazım teorisi açısından yaklaşanlar da bulunmaktadır. Bu konu araştırmamızın sınırları dışında kaldığı için kısaca değinilecek detaylarına girilmeyecektir. Arapça kelimeler veya Kur'an'daki kelimelere terâdüf veya furûk nazariyesi bağlamında yaklaşan birçok çalışma olmasına²¹ rağmen ele aldığımız kelimelerle ilgili terâdüf ve furûk bağlamında müstakil bir çalışmaya ulaşılammış olması bu makaleyi önemli kılmaktadır. Ayrıca aynı veya benzer olaylardan bahseden ayetlerdeki aynı anlamda gibi görünen kelimelere terâdüf ve furûk açısından somut örnekler üzerinden yaklaşılması bu makaleyi önemli kılan bir diğer husustur. Çalışmada dil ve tefsir alanındaki klasik ve modern kaynakların verilerinden hareketle betimleyici ve karşılaştırmalı bir yöntem kullanılacaktır. Ayrıca tüme varım yöntemiyle sonuçta bazı bulgulara yer verilecektir.

Konumuzla ilgili terâdüf ve furûk konusunda birçok çalışma olduğundan bahsetmiştik. Bu çalışmaların bir kısmında ele aldığımız kelimelere hiç yer verilmediği görülmektedir.²² Ülkemizde Arap diline ait Kur'an'da terâdüf üzerine yapılan bir doktora tezi bulunmaktadır. Bizim çalışmamızda incelediğimiz *infecera-inbecese* ve *veled-gulâm* kelimeleri bu çalışmada Kur'an'da cümle tekrarı başlığında incelenmektedir.²³ Bizim çalışmamızda olayın aynı veya benzer olmasına dikkat çekilmesinin yanında kelimelerin anlam alanının tespiti için cahiliye dönemindeki anlamlarına ve Kur'an'daki diğer kullanımlarına yer verilmesiyle bu çalışmadan ayrılmaktadır. Ayrıca çalışmamızda bu kelimelerin yanında *yemm* ve *baħr* kelimeleri de ele alınmaktadır. Bütün bunlara ek olarak terâdüf ve furûk olgusunda konuyu ele alan kişinin bakış açısının yanında bilgi birikiminin de etkili olduğunun ortaya konmaya çalışılması bizim makalemizi bu çalışmadan ayıran yönler olarak kabul edilebilir.

1. Hz. Mûsâ ve On İki Pınar Mûcizesi: İnbecese ve İnfecera Kelimeleri

Kur'an'da Hz. Mûsâ kıssasının farklı surelerde çokça geçtiği müşahede edilmektedir.²⁴ Bu kıssada Hz. Mûsâ'ya verilen birçok mûcizeden bahsedilmektedir.²⁵

²¹ Örnekler için bk. Celâlettin Divlekçi, "Kur'an'da Eşanlamlılık (Terâdüf) Olgusu (I)", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7 (2000), 149-169; Kara, *Tefsir Tetkikleri III*, 11-428; İrfan Kara, "Eşanlamlılık ve Kur'an Lafızlarında Eşanlamlılık Olgusu", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 28 (Aralık 2016), 61-96; Oğuz, *Kur'an-ı Kerim'de Terâdüf*, 1-163; Türkmen, *Kur'an'ı Kerim'de Anlam İncelikleri*, 9-200; Cengiz, *Kur'an'ın Anlam İnceliklerini Keşfetmek*, 9-158.

²² Şâyi', *el-Furûk el-lugaviyye*, 215-298; Türkmen, *Kur'an'ı Kerim'de Anlam İncelikleri*, 97-196; Cengiz, *Kur'an'ın Anlam İnceliklerini Keşfetmek*, 53-154. Bu çalışmalarda muhtemelen örnek kelimeler üzerinde durulduğundan bizim ele aldığımız kelimelere yer verilmemiştir.

²³ Oğuz, *Kur'an-ı Kerim'de Terâdüf*, 97, 109-111, 121-123.

²⁴ Örnekleri için bk. el-Bakara 2/51-73, 87, 92; el-Mâide 5/20-24; el-A'râf 7/103-160; Yûnus 10/75-88; Hûd 11/ 96-99, 110; el-İsrâ' 17/101; eş-Şuarâ' 26/32-66; en-Neml 27/7-14; el-Kasas 28/7-46.

²⁵ el-A'râf 7/133; el-İsrâ' 17/101; eş-Şuarâ' 26/32-66; en-Neml 27/12.

Bunlardan biri de esasını taşa vurunca taştan on iki pınar fişkırmasıdır. Bu olay anlatılırken el-Bakara suresinde (فَأَنْفَجَرْتُمْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا)²⁶ *infecera*, el-A'râf suresinde ise (فَأَنْبَجَسْتُمْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا)²⁷ *inbecese* kelimesinin kullanılması dikkat çekmektedir. Anlatılan olayın bağlamı dikkate alındığında Hz. Mûsâ'nın kavmi için su talebinde bulunduğu, Allah'ın emriyle esasını taşa vurunca taştan on iki pınar fişkırdığı anlatılmaktadır.

B-c-s (ب-ج-س) kökü sözlüklerde, *su fişkırmak, suyun yerden kaynayıp akması, hayrı çok kişi, kırba veya kayanın yarılıp suyun akması, yarayı yarıp içindeki sıvıyı akıtmak, birine sövmek*²⁸ gibi anlamlara gelmektedir. *İnbecese* kelimesinin ise kök anlamına uygun bir şekilde *yerden su fişkırdı* anlamında olduğu ifade edilmektedir.²⁹ F-c-r (ف-ج-ر) kökü ise *yerden su kaynamak, suyu akıtmak, fecr vaktindeki sabahın ışıkları, şafak sökmek, haktan sapmak, günah işlemek* gibi anlamlara gelmektedir.³⁰ Konumuzla ilgili olarak bu kökten türeyen *infecera* kelimesinin *infecera's-subhu*, şafak söktü; *infecera'l-mâu*, yerden su fişkırdı; *infecera'r-racülü* adamın malı ve ihsanı çok oldu, *infecera aleyhim el-'adüvvü* düşman vs. her taraftan üzerlerine ansızın geldi³¹ gibi anlamlarda kullanıldığı belirtilmektedir. Kelimeler arasındaki anlam nüansına önem verenler *inbecese*'nin dar bir yerden çıkan; *infecera*'nın ise geniş bir yerden çıkan şey için kullanıldığı ifade etmektedir.³²

²⁶ el-Bakara 2/60.

²⁷ el-A'râf 7/160.

²⁸ Halîl b. Ahmed el-Ferâhidî, *Kitâbu'l-'ayn*, thk. 'Abdulhamîd Hindâvî (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2003), "bcs", 1/114; Muhammed b. Ahmed el-Ezherî, *Tehzîbu'l-luga*, thk. Abdusselâm Muhammed Hârûn - Muhammed Ali en-Neccâr (Kahire: el-Müessesetü'l-Mısriyyetü'l-Âmme, 1964), "bcs", 10/599; Sâhib b. 'Abbâd, *el-Muhît fi'l-luga*, thk. Muhammed Hasan Âli Yâsîn (Beyrut: 'Âlemu'l-Kütüb, 1994), "bcs", 7/17; Ebü'l-Hüseyn Ahmed b. Fâris b. Zekeriyâ, *Mu'cemu mekâyisi'l-luga*, thk. 'Abdusselâm Muhammed Hârûn (Dimeşk: Dâru'l-Fikr, 1979), "bcs", 1/199; İbn Manzûr, *Lisânu'l-'Arab*, thk. 'Abdullah 'Aliyyu'l-Kebîr vd. (Kahire: Dâru'l-Me'ârif, ts.), "bcs", 1/212; Muhammed Murtazâ el-Hüseynî ez-Zebîdî, *Tâcu'l-'arûs*, thk. 'Abdussettâr Ahmed Ferrâc vd. (Kuveyt: Matba'atu Hukûmeti'l-Kuveyt, 1965), "bcs", 15/436-437.

²⁹ Halîl b. Ahmed, "bcs", 1/114; İbn Manzûr, "bcs", 1/212; Zebîdî, "bcs", 15/436-437.

³⁰ Halîl b. Ahmed, "fcr", 3/302; Ezherî, "fcr", 11/48-50; Sâhib b. 'Abbâd, "fcr", 7/91-92; İbn Fâris, "fcr", 4/475-476; İbn Manzûr, "fcr", 5/3351-3352; Zebîdî, "fcr", 13/298-304.

³¹ İbn Manzûr, "fcr", 5/3351-3352; Zebîdî, "fcr", 13/298-304.

³² Râgıb el-İsfahânî, *Müfredâtu elfâzi'l Kur'ân*, thk. Safvân Adnân Dâvûdî (Dimeşk: Dâru'l-Kalem - Beyrut: Dâru's-Şâmiyye, 2011), "bcs", 108; Ebü'l-Bekâ' Eyyûb b. Mûsâ el-Hüseynî el-Kefevî, *el-Kulliyât mu'cemun fi'l-mustalahâti ve'l-furûku'l-lugaviyye*, thk. Adnan Dervîş ve Muhammed el-Mısri (Şam-Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2012), "el-İnbicâs/el-İnficâr", 166.

F-c-r kökü cahiliye dönemi şiirlerinde günah işleyen,³³ yalancı,³⁴ meyletmek,³⁵ sabahın ışıkları,³⁶ coşkulu olunan vakit,³⁷ cömertlik³⁸ ve *suyun fişkırması*³⁹ gibi anlamlarda; b-c-s kökü ise sadece *suyun fişkırması*⁴⁰ anlamında kullanılmaktadır. Bu açıklamalar Kur'an öncesi dönemde f-c-r kökünün b-c-s köküne göre daha geniş anlamda kullanıldığını göstermekle birlikte her ikisinin de *suyun fişkırması* anlamında birleştiğini ortaya koymaktadır.

B-c-s kökünün Kur'an'da sadece *inbecese* şeklinde suyun fişkırması anlamında kullanıldığı müşahede edilmektedir.⁴¹ F-c-r kökü ise on dokuz ayette yirmi iki defa geçmektedir. Bu kökten *fecr* kelimesi fecir vakti⁴² ve fecir vaktinin girmesiyle başlayan sabah namazı;⁴³ *fâcir* kelimesi ve türevleri günah ve günah işleyen;⁴⁴ *feccera* kelimesi ve türevleri yarılıp fişkırma⁴⁵ gibi anlamlara gelirken konumuzla ilgili olarak bir defa geçen *infecera* kelimesi ise suyun fişkırması⁴⁶ anlamında kullanılmaktadır.⁴⁷ Yapılan açıklamalar her iki kökün Kur'an'daki anlamlarının cahiliye dönemindeki anlamlarıyla örtüştüğünü ve f-c-r kökünün b-c-s köküne göre farklı anlamlarının olduğunu göstermektedir.

Râgıb el-İsfahânî, İbn 'Atiyye, Fahreddîn er-Râzî (öl. 606/1210) ve Ebü'l-Bekâ' gibi furûk olgusunu önceleyen âlimlerin bu iki kelime arasında fark bulunduğuna

-
- 33 Mufaddal ed-Dabbî, *el-Mufaddaliyyât*, nşr. Ahmed Muhammed Şâkir – 'Abdusselâm Muhammed Hârûn (Kahire: Dâru'l-Me'ârif, 1963), 166. Günah işlemekle meşhur olmuş kişi anlamında özel isim anlamı için bk. Nâbiğa ez-Zubyânî, *Dîvânu'n-Nâbiğa ez-Zubyânî*, thk. Muhammed Ebü'l-Fadl İbrahim (Kahire: Dâru'l-Me'ârif, 1985), 55.
- 34 İmru'u'l-Kays, *Dîvânu İmri'i'l-Kays*, thk. Muhammed Ebü'l-Fadl İbrahim (Kahire: Dâru'l-Me'ârif, 1990), 32; Nâbiğa, *Dîvânu'n-Nâbiğa*, 156.
- 35 Lebîd b. Rabî'a el-Âmirî, *Şerhu dîvâni Lebîd b. Rabî'a el-Âmirî*, thk. İhsân 'Abbâs (Kuveyt: Matba'atu Hukûmeti'l-Kuveyt, 1962), 222; Haktan meyledip günah işlemek anlamı için bk. Ebû 'Abdullah Muhammed b. İshâk el-'Abbâs el-Fâkihî, *Ahbâru Mekke*, thk. Abdülmelik b. Abdullâh b. Dehîş (Beyrût: Dâru Hazar, 1993), 5/155.
- 36 *Şuarâu 'Abdulkays ve şî'ruhum fî 'asri'l-câhilî*, nşr. Müessesetü'l-Bâbitîn, thk. 'Abdulhamîd el-Mu'aynî (Kuveyt: y.y. 2002), 327.
- 37 Züheyr b. Ebî Sülmâ, *Şî'ru Züheyr b. Ebî Sülmâ*, şrh. el-A'lem eş-Şentemerî, nşr. Fahreddîn Kabâve (Beyrut: Dâru'l-Âfâki'l-Cedîde, 1980), 133.
- 38 Abdullah b. Aclân en-Nehdî, *Dîvânu Abdillâh b. Aclân en-Nehdî*, thk. İbrahim Salih (Ebu Dabi: Dâru'l-Kütübi'l-Vataniyye, 2010), 53.
- 39 'Antere b. Şeddâd el-'Absî, *Dîvânu 'Antere*, şrh. el-Hatîbu't-Tebrîzî. thk. Mecîd Tarâd (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabî, 1993), 82; İmru'u'l-Kays, *Dîvânu İmri'i'l-Kays*, 145.
- 40 Hâtim Sâlih ed-Dâmin, *'Asratu şuarâu mukillûn* (Bağdat: Vizâratu't-Tağlîmi'l-'Âlî ve'l-Bahsu'l-İlmî Câmiatu Bağdad, 1990), 36.
- 41 el-A'râf 7/160.
- 42 el-Bakara 2/187; el-Fecr 89/1; el-Kadr 97/5.
- 43 el-İsrâ' 17/78; en-Nûr 24/58.
- 44 Sâd 38/28; Nûh 71/27; 'Abese 80/42; el-İnfîtâr 82/14; el-Mutaffifîn 83/7; eş-Şems 91/8.
- 45 el-Bakara 2/74; el-İsrâ' 17/91; el-Kehf 18/33; Yâsîn 36/34; el-Kamer 54/12; el-İnsân 76/6; el-İnfîtâr 82/3.
- 46 el-Bakara 2/60.
- 47 Ahmed b. Yûsuf b. Abdiddâim Semîn el-Halebî, *Umdetu'l-huffâz fî tefsîri eşrefi'l-elfâz*, thk. Muhammed Bâsil 'Uyûnu's-Sûd (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1996), "fcr", 3/203-204.

dikkat çektiği görülmektedir. Bu bağlamda *inbecese* kelimesinin daha çok dar bir yerden fışkıрма, *infecera* kelimesinin ise geniş bir yerden fışkıрма anlamında olduğunu belirtilmektedir.⁴⁸ *Infecera* kelimesinin kullanıldığı ayetin bağlamında İsrailoğullarına övgü ve lütuftan bahsedildiği için bol bol fışkıрма; *inbecese* kelimesinin kullanıldığı bağlamda ise İsrailoğullarına yergi ifade edildiği için az fışkıрма anlamına geldiği ifade edilmektedir. İlk başta fışkırmanın bol olduğu (*infecera*), İsrailoğulları günah işleyince fışkırmanın azalmasını (*inbecese*) ifade etmek için bu şekilde kullanıldığına da dikkat çekilmektedir.⁴⁹ Surelerin nüzul sırası dikkate alındığında el-A'râf suresi Mekki olduğu için *inbecese* kelimesinden hareketle az fışkırmanın önce geçtiği, Medeni bir sure olan el-Bakara⁵⁰ suresinde *infecera* kelimesinden hareketle çok fışkırmanın sonra kullanıldığı gibi bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Ayrıca anlatılan olay bu şekilde değerlendirildiğinde iki ayrı olaydan bahsediliyormuş gibi bir izlenim vermektedir. Başka bir yorumda ise *inbecese* kelimesinin fışkırmanın başlangıcını, *infecera* kelimesinin ise devamında fışkırmanın tekrarıyla sürekli olmasından bahsedildiği ifade edilmektedir.⁵¹ Bu yorum, surelerin nüzul sırası dikkate alındığında daha isabetli görünmektedir.

Infecera ve *inbecese* kelimelerin yapısı incelendiğinde morfolojik⁵² olarak birbirine uygun olduğu anlaşılmaktadır. Bazı tefsirlerde *infecera* kelimesi açıklanırken *inbecese* ile arasındaki farklara dikkat çekilmeye çalışıldığı;⁵³ *inbecese* kelimesinin ise bazı tefsirlerde *infecera* kelimesiyle açıklandığı görülmektedir.⁵⁴ Vâhidî (öl. 468/1076) ve Âlûsî ise her iki kelimenin aynı anlamda olduğunu ifade etmektedirler.⁵⁵ Bu durumda ayetlerde kullanılan kelimelerin terâdüf olgusuna uygun bir şekilde aynı anlamda kullanıldığı sonucu ortaya çıkmaktadır.

⁴⁸ Râgıb el-İsfahânî, "bcs", 108; Ebü'l-Bekâ', "el-İnbicâs/el-İnficâr", 166.

⁴⁹ Ebü Muhammed Abdu'l-Hâlık b. Çâlib b. 'Atiyye, *el-Muharreru'l-vecîz fi tefsîri'l-kitâbi'l-'azîz*, thk. 'Abdusselâm 'Abdu's-Şâfi Muhammed (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2001), 2/466; Ebü Abdillah Fahrüddîn Muhammed b. Ömer er-Râzî, *et-Tefsîru'l-kebir ev mefâtihi'l-gayb*, thk. Seyyid İmrân (Kâhire: Dâru'l-Hadîs, 2012), 8/34; Fâzıl Salih es-Semerrâî, *Belâgatu'l-keleme fi ta'bîri'l-Kurân* (Kahire: el-Âtikî li Sinâati'l-Kitâb, 2006) 109-113; Oğuz, *Kur'an-ı Kerim'de Terâdüf*, 110.

⁵⁰ Mekki ve Medeni sureler hakkında detaylı malumat için bk. Celâlüddîn es-Suyûtî. *el-İtkân fi 'ulûmi'l-Kur'an*. thk. Şuayb el-Arnaût (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2013), 34-36.

⁵¹ Ebü'l-Hasen 'Ali b. Muhammed b. Habîb el-Mâverdî, *en-Nuket ve'l-'uyûn*, thk. es-Seyyid b. 'Abdilmaksûd b. 'Abdurrahîm (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye - Mü'essesetü'l-Kütübi's-Sekâfiyye, ts.), 1/52; Fahrüddîn er-Râzî, *et-Tefsîru'l-kebir*, 8/34.

⁵² Morfoloji: şekil bilgisi anlamında kullanılmakla birlikte burada Sarf ilmi kastedilmektedir.

⁵³ İbn 'Atiyye, *el-Muharreru'l-vecîz*, 2/466; Fahrüddîn er-Râzî, *et-Tefsîru'l-kebir*, 8/34. Bu tefsirlerde *inbecese* kelimesi açıklanırken de farklara dikkat çekildiği görülmektedir. İbn 'Atiyye, *el-Muharreru'l-vecîz*, 2/466; Fahrüddîn er-Râzî, *et-Tefsîru'l-kebir*, 8/34.

⁵⁴ Mukâtil b. Süleymân, *Tefsîru Mukâtil b. Süleymân*, thk. 'Abdullah Mahmûd Şehâte (Beyrut: Mü'essesetü't-Târîhi'l-'Arabî, 2002), 2/68; Ebü Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Tefsîru't-Taberî - câmi'u'l-beyân 'an te'vîli'l-Kur'ân*, thk. İslam Mansûr Abdulhamîd (Kâhire: Dâru'l-Hadis, 2010), 5/524; Ebü'l-Kâsım Cârullah Mahmud b. Ömer b. Muhammed ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf an hakâiki gavâmidit-tenzil ve 'uyûni'l-ekâvil fi vucûhi't-te'vil*, thk. Muhammed Abdusselâm Şahin (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2015), 2/163.

⁵⁵ Fahrüddîn er-Râzî, *et-Tefsîru'l-kebir*, 8/34; Âlûsî, *Rûhu'l-meânî*, 1/271; 9/88.

Bazı araştırmacılar *infecera* ve *inbecese* örneğinde olduğu gibi Kur'an'da aynı anlamdaki kelimelerin birbirinin yerine kullanımını incelerken konuya terâdüf veya furûk olgusundan ziyade i'caz açısından yaklaşmakta ve aynı olayı anlatmada kullanılan farklı kelimelerin, geçtiği siyak ve sibaka uygun seçildiğini ifade etmektedir. Bu görüşte olanların Kur'an'da aynı anlamda kullanılan farklı kelimelerden nazmın i'cazına en uygun olan kelimenin seçilmesini kabul ettiği sonucu ortaya çıkmaktadır.⁵⁶

2. Hz. Meryem'e Müjdelenen Mûcize Çocuk: Veled ve Ğulâm Kelimeleri

Kur'an'da Hz. Meryem'in hayatından kesitler sunulmaktadır. Bu bağlamda Hz. Meryem'in iffetinden, mûcize olarak babasız bir şekilde Hz. İsa'ya hamile kalmasından ve onu doğurmasından farklı surelerde bahsedilmektedir. Hz. Meryem'e çocuk müjdelendiğinde iffetini ifade etmek için Âl-i 'İmrân suresinde Rabbine niyazda bulunduğu bir bağlamda (قَالَتْ رَبِّ اِنِّيْ يَكُوْنُ لِيْ وَلَدٌ وَّلَمْ يَمْسَسْنِيْ بَشْرٌ)⁵⁷ *veled*; Meryem suresinde ise (قَالَتْ اِنِّيْ يَكُوْنُ لِيْ غُلَامٌ وَّلَمْ يَمْسَسْنِيْ بَشْرٌ)⁵⁸ *ğulâm* kelimesinin geçtiği görülmektedir.

V-l-d (ول-د) kökü sözlüklerde *çocuk doğurmak, doğum zamanı, beslemek, terbiye etmek, insan veya hayvanın bizzat kendisinden olma yavrusu, yeni doğmuş çocuk, köle, cariye, genç hizmetçi ve ebe kadın*⁵⁹ gibi anlamlarda kullanılmaktadır. Konumuzla ilgili *veled* kelimesinin ise erkek ve kız çocuk için kullanıldığı ifade edilmektedir.⁶⁰ *Ğ-l-m* (-ġ-م-ل) kökü ise *şehveti artmak, ergenlik çağına varmak, ergenlik çağında bıyığın çıkması, orta yaşlı kişi, denizin dalgalarının coşması, doğumdan gençlik çağına kadar olan çocukluk dönemi, kuyulardaki su gözü, başının ortasında yassı saç çok delikanlı, cima etmeyi arzulayan cariye, hizmetçi, güzel kadın*⁶¹ gibi anlamlara gelmektedir. *Ğulâm* kelimesinin ise *bıyığı yeni çıkmış çocuk, orta yaşlı kişi veya doğumdan gençlik çağına kadar olan çocukluk dönemi* anlamında kullanıldığı ifade edilmektedir.⁶² Ayrıca *ğulâm* kelimesinin sadece erkek çocuk için kullanıldığı da belirtilmektedir.⁶³

⁵⁶ Fâzıl Salih es-Semerrâî, *Belâğatu'l-kelime fi ta'bîri'l-Kurân*, 112-114.

⁵⁷ Âl-i 'İmrân 3/47.

⁵⁸ Meryem 19/20.

⁵⁹ Halîl b. Ahmed, "vld", 4/398; Ezherî, "vld", 14/176-179; Sâhib b. 'Abbâd, "vld", 9/356-357; İbn Fâris, "vld", 6/143; İbn Manzûr, "vld", 6/4917-4916; Zebîdî, "vld", 9/321-329.

⁶⁰ Halîl b. Ahmed, "vld", 4/398; Sâhib b. 'Abbâd, "vld", 9/356.

⁶¹ Halîl b. Ahmed, "glm", 3/289; Ezherî, "glm", 8/140; Sâhib b. 'Abbâd, "glm", 5/88-89; İbn Fâris, "glm", 4/387; İbn Manzûr, "glm", 5/3289-3290; Zebîdî, "glm", 33/175-178.

⁶² Zebîdî, "glm", 33/176.

⁶³ Ezherî, "glm", 8/141.

Ġ-l-m kökü, cahiliye döneminde oğul⁶⁴ ve ergenlik çağına yaklaşmış çocuk⁶⁵ gibi anlamlarda kullanılırken v-l-d kökünün ise çocuk,⁶⁶ birinin soyundan gelenler,⁶⁷ oğul⁶⁸ ve hayvan yavrusu⁶⁹ gibi anlamlarda kullanıldığı müşahede edilmektedir. Bu açıklama cahiliye döneminde her iki kelimenin de *oğul/erkek çocuk* anlamında kullanıldığını göstermektedir.

Ġulâm ve *veled* kelimelerinin Kur'an'daki kullanımlarını incelediğimizde *ġ-l-m* kökünün Kur'an'da on üç defa geçtiği görülmektedir. Bunlardan on iki tanesi *ġulâm* şeklinde olup genç delikanlı⁷⁰ yeni doğmuş veya belli bir yaşa gelmiş erkek çocuk;⁷¹ biri ise *ġilmân* kelimesi olup köle/hizmetçi⁷² anlamında olduğu anlaşılmaktadır.⁷³ *V-l-d* kökü ise Kur'an'da yüz iki defa kullanılmaktadır. *Veled* kelimesi ve türevleri ise elli iki ayette atmış altı kez geçmektedir.⁷⁴ Bunlardan özellikle miras ayetlerindeki *veled* kelimesi⁷⁵ erkek çocuk için kullanılmaktadır. İslam miras taksimi uygulaması dikkate alındığında ayetlerde bahsedilen erkek çocuk, ister yeni doğmuş, isterse yetmiş yaşında olsun *veled* kelimesinin kapsamına girdiği anlaşılmaktadır. Bazı ayetlerde müşriklerin melekleri Allah'ın kızları olarak betimlemesine cevap olarak Allah'ın çocuk edinmediğinden bahsedilmektedir.⁷⁶ Bazı ayetlerde doğrudan kız çocuk;⁷⁷ bazılarında ise kız veya erkek fark etmeksizin evlat anlamında⁷⁸ kullanıldığı müşahede edilmektedir.

Yapılan açıklamalar Kur'an'da *ġulâm* kelimesinin genç delikanlı yeni doğmuş veya belli bir yaşa gelmiş erkek çocuk; *veled* kelimesi ve türevlerinin erkek evlat, kız evlat, erkek veya kız fark etmeksizin çocuk anlamında kullanıldığını göstermektedir.

⁶⁴ Hüseyin b. Ahmed ez-Zevzenî, *Şerhu'l-mu'allâkâti's-seb'*, thk. Yûsuf 'Ali Bedevî (Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1989), 171; Züheyr b. Ebî Sülmâ, *Şi'ru Züheyr b. Ebî Sülmâ*, 19.

⁶⁵ Zevzenî, *Şerhu'l-mu'allâkâti's-seb'*, 65; İmru'u'l-Kays, *Dîvânu İmri'i'l-Kays*, 20, 173, 174, 175; Züheyr b. Ebî Sülmâ, *Şi'ru Züheyr b. Ebî Sülmâ*, 50.

⁶⁶ Ebû Saîd el-Hasen b. el-Hüseyin es-Sükkerî, *Şerhu eş'âri'l-Huzeliyyîn*. nşr. 'Abdussettâr Ahmed Ferrâc (Kahire: Mektebetu Dâri'l-Urûbe, ts.), 1/326; Nâbiğa, *Dîvânu'n-Nâbiğa*, 26, 98; 'Antere b. Şeddâd el-'Absî, *Dîvânu 'Antere*, 209; Lebîd b. Rabî'a el-'Âmirî, *Şerhu dîvâni Lebîd b. Rabî'a el-'Âmirî*, 158.

⁶⁷ Ebü'l-Haccâc Yûsuf b. Süleymân b. İsâ el-A'lem eş-Şentemerî, *Şerhu hamâseti Ebî Temmâm*, thk. 'Ali el-Mufaddal Hammûdân (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1992), 1/172.

⁶⁸ A'sâ el-Kebîr, *Dîvânu'l-A'sâ'l-Kebîr*, nşr. Muhammed Hüseyin (Kahire: Mektebetu'l-Âdâb, 1950), 132-133.

⁶⁹ İmru'u'l-Kays, *Dîvânu İmri'i'l-Kays*, 96.

⁷⁰ el-Kehf 18/74, 80, 82.

⁷¹ Âl-i 'İmrân 3/40; Yûsuf 12/19; el-Hicr 15/53; el-Kehf 18/74, 80, 82; Meryem 19/7, 8, 19, 20; es-Sâffât 37/101; ez-Zâriyât 51/28.

⁷² et-Tûr 52/24.

⁷³ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/402.

⁷⁴ Ayrıntılı bilgi için bk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî, *Mu'cemu'l-mufehres li-elfâzi'l-Kur'an'i'l-Kerim* (Kâhire: Dâru'l-Kütübi'l-Misriyye, H. 1364), "vld", 763-764.

⁷⁵ en-Nisâ' 4/11, 12, 171, 176.

⁷⁶ el-Bakara 2/116; el-En'âm 6/101; Yûnus 10/68; el-İsrâ' 17/11; el-Kehf 18/4; Meryem 19/35, 88, 91, 92; el-Enbiyâ', 21/26; el-Mu'minûn 23/91; el-Furkân 25/2; ez-Zumer 39/4; ez-Zuhruf 43/81; el-Cinn 72/3.

⁷⁷ el-En'âm 6/137, 140, 151; el-İsrâ' 17/31; el-Mumtehine 60/12.

⁷⁸ el-Bakara 2/233.

Bazı araştırmacılar Âl-i ‘İmrân suresindeki ayetin öncesinde geçen “*Ey Meryem, Allah seni kendisinden bir kelime ile müjdeliyor.*”⁷⁹ ifadesinde geçen *kelime* (كَلِمَةً) kelimesinden hareketle anlamın genel olduğunu; bu nedenle *veled* kelimesinin çocuk anlamında genel olarak kullanıldığını ifade etmektedir.⁸⁰ Bununla birlikte ilgili ayette “Meryem oğlu” ifadesinin geçmesi, çocuğun erkek olduğunu göstermektedir. Meryem suresinde ise ayetin hemen öncesinde Cebrâil’in çocuk müjdelemesinden bahsedilirken *gulâm* kelimesi geçmektedir.⁸¹ *Gulâm* kelimesinin sadece erkek çocuk anlamında kullanılmasından hareketle bu ayette müjdelenen çocuğun erkek olduğu anlaşılmaktadır. Yapılan açıklamalar ilgili ayetlerdeki *veled* ve *gulâm* kelimelerinin erkek çocuk anlamında olduğunu göstermektedir.

Ebü'l-Bekâ’ ve sözlük sahiplerinin verdiği bilgilerden hareketle genel olarak *veled* kelimesinin kız veya erkek fark etmeksizin çocuk, *gulâm* kelimesinin ise erkek çocuk anlamında olduğu anlaşılmaktadır.⁸² Bu ifadenin yukarıda da açıklandığı gibi genel anlamda değerlendirildiğinde doğru olduğu anlaşılmaktadır. Ancak konumuzla ilgili ayetler incelendiğinde ise her iki kelimenin de erkek çocuk anlamında olduğu müşahede edilmektedir. Yapılan açıklamalar ve ayetlerin bağlamı dikkate alındığında bu ayetlerdeki iki kelime arasında terâdüf olgusunun daha ağır bastığını⁸³ ifade etmek mümkündür.

3. Hz. Mûsâ Kıssasında Deniz Yarılması Mûcizesi ve Firavunun Boğulması: Bahır ve Yemm Kelimleri

Kur’an’da Hz. Mûsâ’ya birçok mûcize verildiğinden bahsedilmişti. Bu mûcizelerden birinin anlatıldığı kıssada Hz. Mûsâ Allah’ın emriyle esasını denize vurunca deniz yarılmış, yarılan yerden o ve ona inananlar sağ salim geçmiş, Firavun ve ona tabi olanlar ise orada boğulmuştur.⁸⁴ Kur’an’da Hz. Mûsâ’nın deniz mûcizesi ve firavunun boğulması anlatılırken her iki olayın gerçekleştiği yer aynı olmasına rağmen Hz. Mûsâ ve kavminin geçtiği yer (*وَإِذْ فَرَقْنَا بِكُمُ الْبَحْرَ فَأَنْجَيْنَاكُمْ وَأَغْرَقْنَا آلَ فِرْعَوْنَ وَأَنْتُمْ لَا تَنْتَبِهُونَ*)⁸⁵ örneğinde *bahır*; Firavun ve askerlerinin boğulduğu yer ise (*فَأَنْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَأَغْرَقْنَاهُمْ (فِي الْيَمِّ*)⁸⁶ örneğinde olduğu gibi *yemm* kelimesiyle ifade edilmektedir.

B-h-r (ب-ح-ر) kökünün sözlüklerde *yarmak, ilimde derinleşmek, malı çok olmak, suyun tuzlu olması, cömert olmak, mekânın geniş ve yaygın olması, deniz, denize*

⁷⁹ Âl-i ‘İmrân 3/45.

⁸⁰ Oğuz, *Kur’an-ı Kerim’de Terâdüf*, 121-123; Elcudi, “Kur’an’da Benzer Âyetlerdeki Anlam Farklılıkları”, 145-147.

⁸¹ Meryem 19/19-20.

⁸² Halîl b. Ahmed, “vld”, 4/398; Ezherî, “glm”, 8/141; Sâhib b. ‘Abbâd, “vld”, 9/356; Ebü'l-Bekâ’, “el-gulâm”, 566; “el-veled”, 796; Ayrıca bk. Oğuz, *Kur’an-ı Kerim’de Terâdüf*, 121-123.

⁸³ Oğuz, *Kur’an-ı Kerim’de Terâdüf*, 122-123.

⁸⁴ eş-Şuarâ’ 26/61-66.

⁸⁵ el-Bakara 2/50.

⁸⁶ el-A’râf 7/136.

*açılmak, çok su*⁸⁷ gibi anlamlara geldiği görülmektedir. Konumuzla ilgili *baħr* kelimesinin ise *deniz* anlamında olduğu anlaşılmaktadır.⁸⁸ Y-m-m (ي-م-م) kökünün ise *kastetmek, deniz, Nil nehri, denizde boğulan, suyun taşması, her istediğine ulaşan, yabani güvercin*⁸⁹ gibi anlamlarda kullanıldığı müşahede edilmektedir. Bu kökteki *kastetmek* anlamının ilk dönem sözlüklerde yer almadığı, ancak 4/10. asrın sonlarından itibaren bu anlamın y-m-m köküyle birlikte verilmeye başladığı görülmektedir.⁹⁰ İlk dönem sözlüklerde *kastetmek* anlamının “e-m-m” (ع-م-م) kökünden olduğu ifade edilmektedir.⁹¹ *Yemm* kelimesi ise *derinliği idrak edilemeyen derin deniz* anlamındadır.⁹² Bu kelimenin İbranice veya Süryaniceden Arapçaya geçtiği ifade edilmektedir.⁹³ Tevrat, Yeni Ahit ve bunlarla ilgili sözlüklerde *deniz, körfez, su birikintisi, büyük nehir ve Nil nehri* gibi anlamlara geldiğinin tespit edilmesi⁹⁴ bunu destekler niteliktedir. Ayrıca *yumme'r-racülü* ifadesinin *adam denizde boğuldu* anlamında olması dikkat çekicidir.⁹⁵

Cahiliye döneminde *baħr* kelimesi *deniz*⁹⁶ ve *cömert/ikramı bol*⁹⁷ anlamlarında kullanılırken y-m-m kökünden türeyen *yemm* kelimesi *deniz*,⁹⁸ (4/10. asrın sonlarından itibaren kaleme alınan sözlüklerden hareketle bu kökten olduğu kabul edilirse) *teymîm* ve *teyemmum* kelimelerinin ise bir yöne *yönelmek, kastetmek*⁹⁹ anlamında olduğu görülmektedir. Bu açıklamadan cahiliye döneminde her iki kelimenin de *deniz* anlamında kullanıldığı anlaşılmaktadır.

-
- 87 Halîl b. Ahmed, “bħr”, 1/116; Ezherî, “bħr”, 5/37-42; Sâhib b. ‘Abbâd, “bħr”, 3/91-92; İbn Fâris, “bħr”, 1/201-202; İbn Manzûr, “bħr”, 1/215-218; Zebîdî, “bħr”, 10/110-129.
- 88 Halîl b. Ahmed, “bħr”, 1/116; İbn Fâris, “bħr”, 1/201; İbn Manzûr, “bħr”, 1/215-216.
- 89 Ayrıntılı bilgi için bk. Halîl b. Ahmed, “ymm”, 4/414; Ezherî, “ymm”, 15/641-642; Sâhib b. ‘Abbâd, “ymm”, 10/463; İbn Fâris, “ymm”, 6/152-153, İbn Manzûr, “ymm”, 6/4966-4967; Zebîdî, “ymm”, 34/139-142.
- 90 Ayrıntılı bilgi için bk. Sâhib b. ‘Abbâd, “ymm”, 10/463; İbn Fâris, “ymm”, 6/152.
- 91 Ayrıntılı bilgi için bk. Halîl b. Ahmed, “emm”, 1/87-89; Ezherî, “emm”, 15/641.
- 92 Halîl b. Ahmed, “ymm”, 4/414; Ezherî, “ymm”, 15/641.
- 93 Allâme el-Mustafavî, *et-Tahkîk fi kelimâti'l-Kur'âni'l-Kerîm* (Tahran: Merkezu Neşr Âsar el-‘Allâme el-Mustafavî, 1385), 14/56.
- 94 Bu ve diğer anlamlar hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Ramazan Ünsal – Mürsel Ethem, “‘Ymm’ Kökünün Art Süremlî Semantik İncelemesi”, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (ERZSOSDE)* 10/2 (2017), 114-121.
- 95 Halîl b. Ahmed, “ymm”, 4/414; Ezherî, “ymm”, 15/641.
- 96 ‘Abîd b. el-Ebras, *Dîvânu ‘Abîd b. el-Ebras*, şrh. Eşref Ahmed ‘Adra (Beirut: Dâru'l-Kitâbi'l-‘Arabî, 1994), 76; Muhelhil b. Rabî‘a, *Dîvânu Muhelhil b. Rabî‘a*, şrh. Talâl Harb (b.y.: ed-Dâru'l-‘Âlemiyye, ts.), 31.
- 97 Bişr b. Ebî Hâzim el-Esedî, *Dîvânu Bişr b. Ebî Hâzim el-Esedî*, thk. ‘İzzet Hasan (Dimeşk: Matbû‘âtu Mudîriyyeti İhyâ’i’t-Turâsi’l- Kadîm, 1960), 38; Nâbiğa, *Dîvânu’n-Nâbiğa*, 152.
- 98 A‘şâ el-Kebîr, *Dîvânu'l-A‘şâ'l-Kebîr*, 367; Muhammed b. Mubârek b. Muhammed b. Meymûn, *Muntehe't-taleb min eş‘âri'l-‘Arab*, thk. Muhammed Nebîl Tarîfî (Beirut: Dâru Sâdır, 1999), 7/373.
- 99 Mufaddal ed-Dabbî, *el-Mufaddaliyyât*, 292, 339; Bişr b. Ebî Hâzim, *Dîvânu Bişr b. Ebî Hâzim*, 64; A‘şâ el-Kebîr, *Dîvânu'l-A‘şâ'l-Kebîr*, 121.

Y-m-m kökü türevleriyle birlikte Kur'an'da on bir kez kullanılmaktadır. Bunlardan sekiz tanesi *yemm*¹⁰⁰ şeklinde olup deniz ve Nil nehri;¹⁰¹ üç tanesi ise *teyemmüm*¹⁰² şeklinde olup yönelmek, kastetmek anlamındadır.¹⁰³ B-ğ-r kökü ise 42 defa geçmektedir. Bunlardan 41 tanesi *baħr* ve türevleri olup¹⁰⁴ deniz; bir tanesi ise *baħîra* şeklinde olup develerden on kez doğum yaptıktan sonra kulağı yarılarak binilmeyen ve yük taşınmayan deve anlamındadır.¹⁰⁵

Müfessirlerin çoğu *yemm* kelimesine deniz anlamı vermiştir.¹⁰⁶ Zemahşerî ve Fahreddin er-Râzî gibi müfessirler derinliği idrak edilemeyecek kadar derin deniz anlamı verdikten sonra *baħr* kelimesiyle arasındaki farka dikkat çekmek istemiş olmalı ki kastetmek/yönelmek anlamına vurgu yapmışlar, denizden istifade etmek isteyenlerin ona yöneldiğini söylemişlerdir.¹⁰⁷ Yukarıda ifade edildiği gibi ilk dönem sözlüklerde bu kökten böyle bir anlama yer verilmemesi bu iddiayı zayıflatmaktadır. Eğer konuya furûk açısından yaklaşacak isek kelimenin kökünde bulunan *denizde boğulma* anlamına atıfla *Firavunun boğulması* anlamını pekiştirmek için bu kelimenin özenle seçildiğini ifade etmek mümkündür. Ancak birçok müfessirin bu kelimeyi deniz şeklinde açıklaması, câhiliye döneminde her iki kelimenin de *deniz* anlamında kullanılması *baħr* ve *yemm* kelimelerinin terâdüf olgusuna daha uygun olduğunu çağrıştırmaktadır.

SONUÇ

Geçmişten günümüze Arap dilinde ve Kur'an kelimelerini anlama konusunda tartışmalara sebep olan furûk ve terâdüf konusunda furûk olgusunu savunanların çoğunlukta olduğu, bunun yanında terâdüfün olabileceğini kabul edenlerin de olduğu müşahede edilmektedir. Kur'an'da furûk olgusunu önceleyenlerin kelimeler arasındaki farklara dikkat çektiği, terâdüfün olabileceğini kabul edenlerin ise kelimelerin birbirinin yerine kullanılabilmesini savunduğu görülmektedir. Bununla birlikte Kur'an'ı anlamaya ve yorumlamaya çalışanların terâdüf veya furûk olgusunu savunmasında bakış açısının/fikri arka planının yanında ilmi birikiminin de etkili olduğunu ifade etmek mümkündür. Verilen örneklerde kelimelere farklı yaklaşımların olması bunu kanıtlar niteliktedir. Örneğin Hz. Mûsâ'nın asasını yere vurmasıyla mucize olarak yerden on iki pınar fışkırması olayında furûk olgusunu önceleyenlerin *infecera*

¹⁰⁰ el-A'râf 7/136; Tâhâ 20/39, 78, 97; el-Kasas 28/7, 40; ez-Zâriyât 51/40.

¹⁰¹ Nil nehri anlamı için bk. Mukâtil b. Süleymân, *Tefsîru Mukâtil b. Süleymân*, 3/27.

¹⁰² el-Bakara 2/267; en-Nisâ' 4/43; el-Mâ'ide 5/6.

¹⁰³ Râğıb el-İsfahânî, "ymm", 893; Semîn el-Halebî, "ymm", 4/357.

¹⁰⁴ Ayrıntılı bilgi için bk. Abdülbâkî, "bħr", 114. Konumuzla ilgili ayetler için bk. el-Bakara 2/50, el-A'râf 7/138, Yûnus 10/90; eş-Şu'arâ' 26/63; ed-Duhân 44/24.

¹⁰⁵ Râğıb el-İsfahânî, "bħr", 108-109; Semîn el-Halebî, "bħr", 1/161.

¹⁰⁶ Taberî, *Tefsîru't-Taberî*, 5/466; Râğıb el-İsfahânî, "ymm", 893; İbn 'Atiyye, *el-Muharreru'l-vecîz*, 2/446; Ebü'l-Fidâ İsmâil b. Ömer b. Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'an-i'l-Azîm*, thk. Yûsuf 'Ali Bedevî - Hasen es-Semâhî Suveydân (Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 2013), 2/444; Âlûsî, *Rûhu'l-meânî*, 9/36; Mukâtil b. Süleymân Firavunun boğulmasından bahsedilen ayette *yemm* kelimesini *baħr* şeklinde açıkladıktan sonra Mısır'da bir nehir şeklinde izah etmektedir. Mukâtil b. Süleymân, *Tefsîru Mukâtil b. Süleymân*, 2/59.

¹⁰⁷ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 2/498; Fahreddin er-Râzî, *et-Tefsîru'l-kebir*, 7/410.

ve *inbecese* kelimeleri arasında fark bulunduğuna dikkat çektiği görülmektedir. Bu bağlamda *inbecese* kelimesi hakkında dar bir yerden fişkırmayı, az fişkırmayı veya fişkırmamanın başlangıcını ifade ettiği belirtilirken *infecera* kelimesine ise geniş bir yerden fişkırmayı, bol bol fişkırmayı veya fişkırmamanın sürekli olması gibi farklı anlamlar verilmektedir. Terâdüf olgusunu savunanlar ise bu iki kelimenin aynı anlamda olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca tefsirlerde *yemm* kelimesini *baħr* kelimesi arasındaki farka işaret etmek için y-m-m kökündeki kastetmek anlamına vurgu yapılmakla birlikte ilk dönem sözlüklerde bu kökten böyle bir anlama yer verilmemesi bu iddiayı zayıflatmaktadır. Eğer konuya furûk açısından yaklaşacak isek kelimenin kökünde bulunan *denizde boğulma* anlamına atıfla *Firavunun boğulması* anlamını pekiştirmek için bu kelimenin özenle seçildiğini ifade etmek mümkündür. Ancak birçok müfessirin bu kelimeyi deniz şeklinde açıklaması, *baħr* ve *yemm* kelimelerinin terâdüf olgusuna daha uygun olduğunu çağrıştırmaktadır.

Terâdüf veya furûk olgusunda birbirine yakın anlamlı kelimeler değerlendirilirken genelleme yerine ayetlerin tek tek ele alınması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Çünkü yakın anlamlı iki kelime bazı ayetlerde terâdüf olgusuna uygun şekilde eş anlamlı kullanılırken başka ayetlerdeki kullanımında furûk olgusuna uygun şekilde aralarında anlam nüansları bulunabilir. Örneğin Kur'an genel anlamda incelendiğinde *veled* kelimesinin erkek evlat, kız evlat, erkek veya kız fark etmeksizin çocuk; *gulâm* kelimesinin ise yeni doğmuş veya belli bir yaşa gelmiş erkek çocuk anlamında kullanıldığı görülmektedir. Ancak Hz. İsa'nın Hz. Meryem'e mucize olarak müjdelendiği ve Hz. Meryem'in de iffetini ifade ettiği ayetlerde her iki kelimenin de erkek çocuk anlamında olduğunu ifade etmek mümkündür. Yine *yemm* kelimesi bazı ayetlerde nehir anlamında kullanılırken Hz. Musa'nın geçtiği yerde Firavunun boğulmasından bahsedilen ayetlerde deniz manasında kullanılmıştır. *Yemm* kelimesi nehir anlamında kullanıldığında *baħr* kelimesiyle arasındaki fark net bir şekilde görülürken deniz anlamında kullanıldığında terâdüf olduğu anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak verilen örnekler, Kur'an'ın anlaşılması ve yorumlanmasında önemli bir faktör olan furûk olgusunun Kur'an'daki bütün kelimelere uygulandığında zaman zaman zorlama yorumlara sebep olabileceğini göstermektedir. Benzer bir şekilde terâdüf olgusunun da furûk olgusunu dikkate almadan bütün ayetlere uygulanmaya çalışılmasının hatalı yorumlara sebep olabileceğini ifade etmek mümkündür. Kelimeler arasındaki farkın net olduğu yerlerde bu farkları belirtmenin yararlı olacağı, kelimelerin terâdüfe uygun olduğu yerlerde ise zorlama yorumlardan kaçınarak verilmek istenen mesaja odaklanmak gerektiği söylenebilir.

Kur'an'daki aynı veya benzer olaylardan bahsedilirken kullanılan farklı kelimelere furûk ve terâdüf açısından yaklaşılması Kur'an'ı anlama konusunda zenginlik oluşturmaktadır. Bu bağlamda ayetlerdeki kelime farklılıkları, bu ayetlerdeki kelimelere yönelmeyi ve detaylı bir şekilde incelenmesi gerektirdiği için tefsir ilmine olumlu katkıları olduğu söylenebilir.

Kur'an'da tekrarlı anlatımlarda kullanılan bazı kelimelerin fûruk ve terâdüf açısından incelendiği bu çalışmaya ek olarak diğer araştırmacılar Kur'an'da tekrarlı anlatımlarda kullanılan bu ve diğer kelimelerin anlamlarının furûk ve terâdüf açısından meallere yansımaları araştırabilir.

KAYNAKÇA

- Abdubâkî, Muhammed Fuâd. *Mu‘cemu’l-mufehres li-elfâzi’l-Kur’an’i’l-Kerim*. Kâhire: Dâru’l-Kütübî’l-Mısriyye, H. 1364.
- ‘Abîd b. el-Ebras. *Dîvânu ‘Abîd b. el-Ebras*. şrh. Eşref Ahmed ‘Adra. Beyrut: Dâru’l-Kitâbi’l-‘Arabî, 1994.
- ‘Absî, ‘Antere b. Şeddâd. *Dîvânu ‘Antere*. şrh. el-Hatîbu’t-Tebrîzî. thk. Mecîd Tarâd. Beyrut: Dâru’l-Kitâbi’l-‘Arabî, 1993.
- Âlûsî, Şihâbu’d-Dîn Mahmûd el-Bağdâdî. *Rûhu’l-meânî fî tefsiri’l-Kur’an’i’l-azîm ve’s-seb’i’l-mesânî*. 30 Cilt. Beyrût: Dâru İhyâi’t-Turâsi’l-Arabî, ts.
- A‘şâ el-Kebîr. *Dîvânu’l-A‘şâ’l-Kebîr*. nşr. Muhammed Hüseyin. Kahire: Mektebetu’l-Âdâb, 1950.
- Cengiz, Emin. *Terâdüf ve Furûk İlmi Bağlamında Kur’ân’ın Anlam İnceliklerini Keşfetmek*. Ankara: İlâhiyât Yayınları, 2022.
- Divlekçi, Celâlettin. “Kur’an’da Eşanamlılık (Terâdüf) Olgusu (I)”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7 (2000), 149-169.
- Ebü’l-Bekâ’, Eyyûb b. Mûsâ el-Hüseyinî el-Kefevî, *el-Kulliyât mu‘cemun fi’l-mustalahâti ve’l-furûku’l-lugaviyye*. thk. Adnan Dervîş ve Muhammed el-Mısırî. Şam-Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 2. Baskı, 2012.
- Elcudi, Mahir. “Kur’ân’da Benzer Âyetlerdeki Anlam Farklılıkları”. *Kalemname* 5/9 (Haziran 2020), 135–166.
- Esedî, Bîşr b. Ebî Hâzim. *Dîvânu Bîşr b. Ebî Hâzim el-Esedî*. thk. ‘İzzet Hasan Dîmeşk: Matbû‘âtu Mudîriyyeti İhyâ’i’t-Turâsi’l- Kadîm, 1960.
- Ezherî, Muhammed b. Ahmed. *Tehzîbu’l-luga*. thk. Abdusselâm Muhammed Hârûn - Muhammed Ali en-Neccâr. 15 Cilt. Kahire: el-Müessesetü’l-Mısriyyetü’l-Âmme, 1964.
- Fahreddîn er-Râzî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer. *et-Tefsîru’l-kebir ev mefâtihi’l-gayb*. thk. Seyyid İmrân. 16 Cilt. Kâhire: Dâru’l-Hadîs, 2012.
- Fâkihî, Ebû ‘Abdullah Muhammed b. İshâk el-‘Abbâs. *Ahbâru Mekke*. thk. Abdülmelik b. Abdullâh b. Dehîş. 6 Cilt. Beyrût: Dâru Hazar, 1993.
- Ferâhidî, Halîl b. Ahmed. *Kitâbu’l-‘ayn*. thk. ‘Abdulhamîd Hindâvî. 4 Cilt. Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-‘İlmiyye, 2003.
- Hâtim Sâlih ed-Dâmin. *Aşratu şu‘arâu mukillûn*. Bağdat: Vizâratu’t-Tağlîmi’l-‘Âlî ve’l-Bahsu’l-‘İlmî Câmîiatu Bağdad, 1990.
- İbn ‘Atiyye, Ebû Muhammed Abdu’l-Hâlik b. Ğâlib. *el-Muharreru’l-vecîz fî tefsîri’l-kitâbi’l-‘azîz*. thk. ‘Abdusselâm ‘Abdu’ş-Şâfi Muhammed. 6 Cilt. Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-‘İlmiyye, 2001.
- İbn Fâris, Ebü’l-Hüseyin Ahmed b. Zekeriyâ. *Mu‘cemu mekâyisi’l-luga*. thk. ‘Abdusselâm Muhammed Hârûn. 6 Cilt. Dîmeşk: Dâru’l-Fikr, 1979.
- İbn Kesîr, Ebü’l-Fidâ İsmâil b. Ömer. *Tefsîru’l-Kur’an-i’l-azîm*. thk. Yûsuf ‘Ali Bedevî – Hasen es-Semâhî Suveydân. 4 Cilt. Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 2013.
- İbn Manzûr. *Lisânu’l-‘Arab*. thk. ‘Abdullah ‘Aliyyu’l-Kebîr vd. 6 Cilt. Kahire: Dâru’l-Me‘ârif, ts.

- İbn Meymûn, Muhammed b. Mubârek b. Muhammed. *Muntehe't-taleb min eş'âri'l-'Arab*. thk. Muhammed Nebîl Tarîfî. 9 Cilt. Beyrut: Dâru Sâdır, 1999.
- İmru'u'l-Kays. *Dîvânu İmri'i'l-Kays*. thk. Muhammed Ebü'l-Fadl İbrahim. Kahire: Dâru'l-Me'ârif, 1990.
- Kara, İrfan. "Eşanlamlılık ve Kur'an Lafızlarında Eşanlamlılık Olgusu". *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 28 (Aralık 2016), 61-96.
- Kara, Ömer. "Arap Dilbilimindeki 'Terâdüf' Literatürünün 'Furûk' Paralelinde Tespit ve Tahlîli – el-Furûku'l-Luğaviyye'ye Giriş (II)". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 45/2 (Ağustos 2004), 219-253.
- Kara, Ömer. "Arap Dilbilimindeki 'Terâdüf' Olgusunun 'Furûk' Paralelinde Tarihsel Süreci ve Arka Planı – el-Furûku'l-Luğaviyye'ye Giriş (I)". *Ekev Akademi Dergisi* 7/14 (Kış 2003), 197-220.
- Kara, Ömer. *Tefsir Tetkikleri III (Furûk Nazariyesi Özelinde)*. İstanbul: İFAV Yayınları, 2018.
- Kılıç, Hulusi. "Furûk". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 13: 222-223. Ankara: TDV Yayınları, 1996.
- Lebîd b. Rabî'a el-Âmirî. *Şerhu dîvâni Lebîd b. Rabî'a el-Âmirî*. thk. İhsân 'Abbâs. Kuveyt: Matba'atu Hukûmeti'l-Kuveyt, 1962.
- Mâverdî, Ebü'l-Hasen'Ali b. Muhammed b. Habîb. *en-Nuket ve'l-'uyûn*. thk. es-Seyyid b. 'Abdilmaksûd b. 'Abdurrahîm. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye - Mü'essesetü'l-Kütübi's-Sekâfiyye, ts.
- Mufaddal ed-Dabbî. *el-Mufaddaliyyât*. nşr. Ahmed Muhammed Şâkir - 'Abdusselâm Muhammed Hârûn. Kahire: Dâru'l-Me'ârif, 1963.
- Mukâtil b. Süleymân. *Tefsîru Mukâtil b. Süleymân*. thk. 'Abdullah Mahmûd Şehâte. 5 Cilt. Beyrut: Mü'essesetü't-Târîhi'l-'Arabî, 2002.
- Mustafavî, Allâme. *et-Tahkîk fî kelimâti'l-Kur'ânî'l-Kerîm*. 14 Cilt. Tahran: Merkezi Neşr Âsâr el-'Allâme el-Mustafavî, 1385.
- Mühelhil b. Rabî'a. *Dîvânu Mühelhil b. Rabî'a*. şrh. Talâl Harb. b.y.: ed-Dâru'l-'Âlemiyye, ts.
- Müneccid, Muhammed Nûriddîn. *et-Terâduf fî'l-Kur'ân'il-Kerîm (beyne'n-nazariyyeti ve't-tatbîk)*. Beyrut - Dimeşk: Dâru'l-Fikr, 1997.
- Nâbiğa ez-Zubyânî. *Dîvânu'n-Nâbiğa ez-Zubyânî*. thk. Muhammed Ebü'l-Fadl İbrahim. Kahire: Dâru'l-Me'ârif, 1985.
- Nehdî, Abdullah b. Aclân. *Dîvânu Abdillâh b. Aclân en-Nehdî*. thk. İbrahim Salih. Ebu Dabi: Dâru'l-Kütübi'l-Vataniyye, 2010.
- Oğuz, Orhan. *Kur'an-ı Kerim'de Terâdüf*. Yozgat: Bozok Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016.
- Öztürk, Mustafa. *Kur'an'ın Dili ve Retoriği*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2015.
- Râgib el-İsfahânî. *Müfredâtu elfâzi'l Kur'ân*. thk. Safvân Adnân Dâvûdî. Dimeşk: Dâru'l-Kalem - Beyrut: Dâru's-Şâmiyye, 2011.
- Sâhib b. 'Abbâd, *el-Muhît fî'l-luga*, thk. Muhammed Hasan Âli Yâsîn. 11 Cilt. Beyrut: 'Âlemu'l-Kütüb, 1994.

- Semerrâî, Fâzıl Salih. *Belâgatu'l-kelime fî ta'bîri'l-Kurân*. Kahire: el-Âtiku li Sınâati'l-Kitâb, 2006.
- Semîn el-Halebî, Ahmed b. Yûsuf b. Abdiddâim. *Umdetu'l-huffâz fî tefsîri eşrefi'l-elfâz*. thk. Muhammed Bâsil 'Uyûnu's-Sûd. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1996.
- Sükkerî, Ebû Saîd el-Hasen b. el-Hüseyn. *Şerhu eş'âri'l-Huzeliyyîn*. nşr. 'Abdussettâr Ahmed Ferrâc. 3 Cilt. Kahire: Mektebetu Dâri'l-Urûbe, ts.
- Süyûtî, Celâlüddîn. *el-İtkân fî 'ulûmi'l-Kur'an*. thk. Şuayb el-Arnaût. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2013.
- Şâyî', Muhammed b. Abdurrahmân b. Salih. *el-Furûk el-lugaviyye ve eseruhâ fî tefsîri'l-Kur'âni'l-Kerim*. Riyad: Mektebetu'l-'Ubeykân, 1993.
- Şentemerî, Ebû'l-Haccâc Yûsuf b. Süleymân b. Îsâ el-A'lem. *Şerhu hamâseti Ebî Temmâm*. thk. 'Ali el-Mufaddal Hammûdân. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1992.
- Şimşek, M. Sait. *Kur'an Kıssalarına Giriş*. Konya: Kardelen Yayınları, 3. Baskı, 2013.
- Şuarâu 'Abdulkays ve şî'ruhum fî 'asri'l-câhilî, nşr. Müessesetü'l-Bâbitîn. thk. 'Abdulhamîd el-Mu'aynî. Kuveyt: y.y. 2002.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr. *Tefsîru't-Taberî - Câmi'u'l-beyân 'an te'vîli'l-Kur'ân*. thk. İslam Mansûr Abdulhamîd. 12 Cilt. Kâhire: Dâru'l-Hadis, 2010.
- Türkmen, Sabri. *Kur'an'ı Kerim'de Anlam İncelikleri (Furûk Bağlamında)*. İstanbul: Çıra Akademi Yayınları, 2017.
- Ünsal, Ramazan - Ethem, Mürsel. "'بیم/Ymm' Kökünün Art Süremliliği Semantik İncelemesi". *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (ERZSOSDE)* 10/2 (2017), 113-132.
- Yavuz, Galip. "Eşanlamlılık ve Kur'an Bağlamı". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/1 (June 2002), 123-132.
- Zebîdî, Muhammed Murtazâ el-Hüseynî. *Tâcu'l-'arûs*. thk. 'Abdussettâr Ahmed Ferrâc vd. 40 Cilt. Kuveyt: Matba'atu Hukûmeti'l-Kuveyt, 1965.
- Zemahşerî, Ebû'l-Kâsım Cârullah Mahmud b. Ömer b. Muhammed. *el-Keşşâf an hakâiki gâvâmidî't-tenzîl ve 'uyûni'l-ekâvîl fî vucûhi't-te'vîl*. thk. Muhammed Abdusselâm Şahin. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2015.
- Zevzenî, Hüseyin b. Ahmed. *Şerhu'l-mu'allâkâti's-seb'*. thk. Yûsuf 'Ali Bedevî. Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1989.
- Züheyr b. Ebî Sülmâ. *Şî'ru Züheyr b. Ebî Sülmâ*. şrh. el-A'lem eş-Şentemerî, nşr. Fahreddîn Kabâve. Beyrut: Dâru'l-Âfâki'l-Cedîde, 1980.